

Városi biztonság, nagyvárosi bűnmegelőzés

Európa a XXI. század elején több ezer éves történelmének – legalábbis békés időszakait tekintve – vélhetően legmarkánsabb átalakulásán megy keresztül. Lezárulóban van az osztálytársadalmak több évszázados időszaka. Többé-kevésbé véglegesnek tekinthető nemzetállamok határai bontakoznak ki, amelyek közül sokra hamarosan azok „légiyesülése” vár. Bár az egyesült Európa-pártiak és az úgynevezett euroskeptikusok vitája nem jutott nyugvópontra, a sok harcot megélt földrész lassú újraegyesülése feltartóztathatatlan folyamalnak látszik.

Ebben az Európában már több évszázada döntő szerepet játszanak a városok, de legalábbis a városias települések. Ezek kulturális, közgazdasági szerepének ecsetelése nem ennek a dolgozatnak a feladata. Utalunk azonban arra, hogy valamely európai ország közbiztonságának alakulása szempontjából már régóta nem közömbös, hogy mit produkálnak a városai, amelyek szerepe méginkább felértékelődik akkor, ha azt vizsgáljuk: milyen az emberek közbiztonságról alkotott véleménye; másképp fogalmazva: milyen a városlakók biztonságérzete.

Az új évezred Európájának olyan problémákkal is meg kell küzdenie, amelyekre ugyan korábban voltak már példák, azonban ezek rég feledésbe merültek. Ilyen a manapság meglehetősen leegyszerűsítéssel csak „új népvándorlásnak” nevezett migrációs folyamat, ami megint csak elsősorban a városokat érinti. S természetesen ebben a környezetben érhetők tetten az elmúlt évszázadok Európájának ma már világjelenséggé terebélyesedett gondjai, mint a társadalom fősodrából leszakadók, munkanélküliek, hajléktalanok „kezelése”.

Bár olykor az az érzés támadhat, hogy a vidék nagyobb bajban van, mint a város, azonban a hangerő tévútra viheti az óvatlan szemlélőt. A XXI. század Európájának jó- vagy balsorsa nem ezen országok vidéki népességének közérzetén, hanem a városi problémák sikeres vagy sikertelen kezelésén fog eldőlni. Minden modern államberendezkedés egyik fontos jellemzője a folyamatok álláthatósága (transzparenciája). Ha a városokban ellenőrizhetetlen folyamatok indulnak meg (például önkényes lakásfoglalásokkal, „bádoggvárosok” kialakulásával, bizonyos közösségi helyeknek a többség számára elviselhetetlenné válásával), azok később többnyire nem, vagy csak jelentős károk elviselésével kanalizálhatók. Amennyiben az európai városok képesek úrrá lenni gondjaikon: a földrészünk életképessége többé-kevésbé biztosított maradhat.

Azért csak löbbékevesbé, mert a XXI. század a sokat emlegetett globalizációval párhuzamosan olyan problémák halmazát is kénytelen magával cipelni, az ezekből keletkező kihívásokra adekvát válaszokat találni, amelyek messze túlmutalnak egy-egy város, állam vagy akár nagyobb régió lehetőségein. Az osztálytársadalmak rendszeréből a világ még a XX. század második felében megindult a rizikótársadalom irányába. Ez nemcsak új problémákat, hanem a korábbi évszázadokban megszokottaktól alapvetően eltérő prioritásokat és eddig ismeretlen problémamegoldások kitalálását teszi – még hozzá sürgetően – szükségessé.¹

Ma még nem ismerjük, hogy ezekre a változásokra egyrésztől a társadalom, másról az annak képviseletét ellátó politika, nemkülönben a társadalmi változásokkal párhuzamosan alakuló, és ezen átalakulásokra egyre nagyobb befolyással bíró gazdasági erőközpontok hogyan fognak reagálni. Azt tudjuk, hogy az utóbbi folyamatok iránt valamennyi, eddig említett közvélemény-formáló erő egyelőre teljes mértékben érzéketlen. Érdeklődésüket egyik irányból a globalizációval együtt járványszerűen terjedő nemzetközi (és gyakran szervezett) bűnözés, másrésztől a lakosság mindennapiait megkeresítő, a lakossági biztonságérzetet rövid távon befolyásoló hagyományos devianciák (ezek körében az ide sorolható bűnelkövetési formák) kötik le.

Korábban megállapítottuk: a biztonság és annak lakossági megítélése (biztonságérzet mint pozitív megközelítés, félelem és szorongás mint negatív megközelítés) a biztonságteremtő és -fenntartó szervek, intézmények tevékenységének megítélése szempontjából egyenlően fontos. Ahhoz pedig, hogy a közbiztonságról hiteles képet kaphassunk, szükség van a lakossági vélemények ismeretére is. Az emberek ugyanis számos olyan, biztonságérzetüket kedvezőtlenül befolyásoló jelenségről (közöttük a legsúlyosabbaknak minősülő bűncselekményekről) is számot adnak, amelyek vagy nem jutnak a bűnüldözésre és -megelőzésre hivatott szervek tudomására, vagy ezen szervezetek különféle manőverei következményeként nem kerülnek nyilvánosságra, még kevésbé a statisztikai adrendszerbe.²

Statisztikai áttekintés

Az elmúlt évtized kriminálstatisztikáját megtekintve szembeötlünk, hogy az *ismertté vált bűncselekményeket* gyakorlatilag változatosan nagyságrendben – 78–80% között – városokban követik el (1. számú táblázat és 1. számú ábra).

¹ Erről részletebben lásd: Irk F.: Biztonságérzet rizikótársadalomban? In: Korinek L. – Kóhalmi L. – Herke Cs. (szerk.): Emlékkönyv Irk Alberti egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, 2004, 59–72. o.

² Erre részletesen lásd az OKRI-ban Áldozatok és vélemények címmel pályázati támogatással folyt kutatásról szóló beszámolókat. Így Irk F. (szerk.): Áldozatok és vélemények I. és II. kötet. OKRI, 2004.

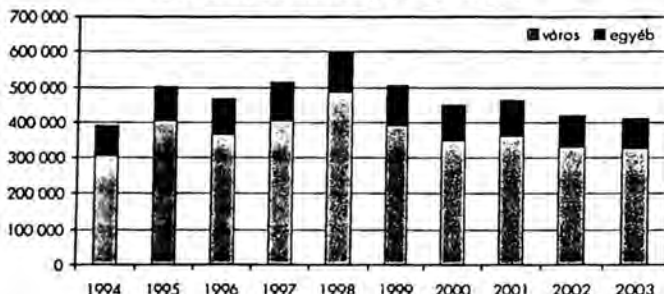
1. számú táblázat

Bűncselekmények az elkövetés helye szerinti (1994-2003)

év	ismertté vált bűncselekmények száma	az elkövetés helye város	%
1994	389 451	304 169	78,1
1995	502 036	402 150	80,1
1996	466 050	367 045	78,8
1997	514 403	402 572	78,3
1998	600 621	485 233	80,8
1999	505 716	391 937	77,5
2000	450 673	349 791	77,6
2001	465 694	362 420	77,8
2002	420 782	328 542	78,1
2003	413 343	326 234	78,9

1. számú ábra

Bűncselekmények az elkövetés helye szerinti (1994-2003)

Az utóbbi tíz év adatai szerint az ismertté vált személy elleni bűncselekmények 67-70, az erőszakos és garázda bűncselekmények 68-71, a közlekedésiek 69-70, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények 70-75, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közéleti tisztasága elleni bűncselekmények 51-73, a közrend elleni bűncselekmények 81-83, a gazdasági bűncselekmények 65-90, a vagyon elleni bűncselekmények 78-79%-át városokban követik el. Az ismertté vált bűncselekmények számát tekintve első helyen a vagyon elleniek vannak. E kategóriát a közrend, a közlekedés és a személy elleni bűncselekmények követik. Már e számárányok alapján is érzékelhető, hogy

– elsősorban a városi lakosságot érinti nagy számban a bűnözés, s emiatt

– indokoltak azok a kutatások, amelyek a városi lakónépesség szorongásai közötti emines figyelmei szentelnek a bűnözéstől való aggodásnak.

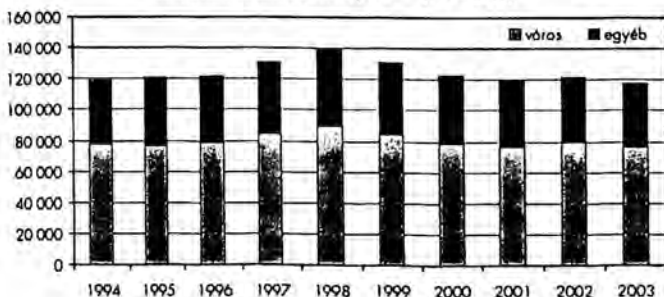
Az előbbtől kissé különbözik a kép akkor, ha azt vizsgáljuk: a bűncselekmények *elkövetői lakóhelyét* lesszük elemzés tárgyává. Ebben az esetben azt látjuk, hogy az ismertté vált bűnelkövetőknek „csak” 63-65%-a városiak (2. számú táblázat és 2. számú ábra).

Városiak a vagyon elleni bűncselekmények ismertté vált elkövetőinek 65-68%-a. Ez a szám közrend elleni bűncselekmények esetében 61–63, a közlekedési bűn-

2. számú táblázat
Bűnelkövetők az elkövető lakóhelye szerinti (1994–2003)

év	ismertté vált bűnelkövetők száma	az elkövető lakóhelye város	%
1994	119 494	77 080	64,5
1995	121 121	76 790	63,4
1996	122 226	78 837	64,5
1997	130 966	84 057	64,2
1998	140 083	89 554	63,9
1999	131 658	84 192	63,9
2000	122 860	78 445	63,8
2001	120 583	76 919	63,8
2002	121 885	79 482	65,2
2003	118 145	76 857	65,1

1. számú ábra
Bűnelkövetők az elkövető lakóhelye szerinti (1994–2003)

cselekmények körében 64–66, a személy elleni bűncselekmények esetében 60–63% között ingadozik. Ebből az következik, hogy

- a nem városlakók a városi bűncselekményekben kissé felülreprezentáltak; továbbá
- nem nélkülöz minden alapot a városlakóknak a nem helybéliektől való szorongása.

A jelenlegi statisztikai adatszolgáltatás azt nem képes kimutatni, hogy a *bűncselekmények sértettjei* milyen arányban laknak városban, illetve vidéken. Emiatt eleve nincs lehetőség választ kapni arra, hogy milyen arányban vesznek részt városokban bekövetkező bűncselekményekben nem városlakók.³

És Budapest? (3. számú táblázat)

3. számú táblázat

A bűncselekmények az elkövetés helye és az elkövető lakóhelye szerint (1994–2003)

év	az elkövetés helye Budapest			az elkövető lakóhelye Budapest		
	város	Budapest	a városok %ában	város	Budapest	a városok %ában
1994	304 169	129 160	42,5	77 080	23 798	30,9
1995	402 150	123 636	30,7	76 790	19 954	26,0
1996	367 045	146 160	39,8	78 837	20 116	25,5
1997	402 572	134 701	33,5	84 057	20 645	24,6
1998	485 233	226 224	46,6	89 554	22 265	24,9
1999	391 937	144 331	36,8	84 192	20 845	24,8
2000	349 791	120 453	34,4	78 445	19 098	24,3
2001	362 420	120 189	33,2	76 919	16 264	21,1
2002	328 542	111 445	33,9	79 482	18 032	22,7
2003	326 234	108 816	33,4	76 857	19 577	25,5

Mind a bűncselekmények, mind az elkövetők számarányát tekintve megállapítható, hogy

- bár a lakosságszámhoz viszonyítva a felülreprezentáltság megvan,
- azonban a főváros szerepe lassú ütemben ugyan, de tendenciájában egyértelműen csökken.

Az utóbbi tíz év budapesti adatai szerint az ismertté vált személy elleni bűncselekmények 22-32, a közlekedésiek (csökkenő tendencia mellett) 16-28, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények 22-38, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közéleti tisztasága elleni bűncselekmények 10-32, a közrend elleni

³ Többek között erre a kérdésre keresse a feleletet az előző lőbjegyzetben jelzett kutatás.

bűncselekmények 30-42, a gazdasági bűncselekmények 20-55, a vagyon elleni bűncselekmények 31-52%-át ill követik el. Az ismeríté vált bűncselekmények számát áttekinthető elsősorban a nagyfokú ingadozás lüthet fel.

A budapesti elkövetők cselekmények szerinti megoszlását vizsgálva kitűnik, hogy a személy elleni bűncselekmények elkövetőinek 18-26, a közlekedésiek 18-31, a nemi erkölcs elleniek 21-31, az államigazgatás és a közélet tisztasága elleniek 23-33, a közrend elleniek 23-34, a gazdaságiak 18-35, a vagyon elleniek 22-31%-a fővárosi lakos. Ezúttal is az ingadozás és számos bűncselekmény esetében a növekvő nem fővárosi elkövetői illetőség a jellemző.

A városlakók félelmei, szorongásai és közérzete

A bűnözéstől való félelemmel és szorongással összefüggő kutatások hosszú hagyományra tekintenek vissza. A viktimológiai kutatások hamar elvezettek ohhoz a megfigyeléshez, miszerint nem kizárólag a bűnelkövetők megváltoztatásával (például reszocializálásával), a büntetés élményének kataritikus hatásával stb.) lehet visszaszorítani a bűnözést, hanem azzal is, hogy az embereket általában, a bűnelkövetők támadásának pedig különösen kitett személyeket speciálisan felkészüljük a helyes védekezésre. Ehhez azonban nemcsak a jogi procedúraban már áldozatlá nyilvánítottakról, hanem a veszélyeztetettekről és a hatóság tudomására nem jutott sértettekről is több információra volna szükség. Ezt a – már nemcsak a bűnügyi tudományok művelői, hanem a politikusok által is támogatott – igényt kísérelték meg kielégíteni az úgynevezett áldozati lekérdezések, angol elnevezéssel a victim surveyk. E kutatások a 90-es évek elején váltak intenzívvé, második felében pedig számos országban rutinszerűvé. Az első – Korinek László nevéhez fűződő – nemzetközi együttműködésben megvalósult, és ezért az ország határain túli összehasonlításra is alkalmas felmérés Magyarországon a XX. század nyolcvanas éveiben zajlott le.⁴ A 90-es évek második felében – elsősorban a Belügyminisztérium felkérésére – az OKRI kutatói közül számosan vettek részt, illetve irányítottak ilyen jellegű kutatásokat. Ezek egy része ugyancsak nem nélkülözte a nemzetközi együttműködést. Ebbé a körbe sorolható az a kriminológusok és városszociológusok közreműködésével, továbbá az Európai Bizottság támogatásával 2002–2004 között Amsterdam, Budapest, Hamburg, Krakkó és Bécs városokban folyt (ügynevezett InSec⁵) kutatás, amelyet Hamburg koordinált. A városokra és a városokként kivá-

⁴ Korinek L.: Rejtett bűnözés. KJK, 1988

⁵ InSec = Insecurities in European Cities.

lasztott két-két kerületre kiterjedő felmérés foglalkozott az utolsó fél évszázad társadalmi-gazdasági átalakulásával, a bűnözésben bekövetkezett változásokkal, a lakossági szorongások különféle megnyilvánulásaival, valamint a bűnözés csökkentése érdekében meglett intézkedésekkel. Ennek során szakértő interjúkra és városenként 2-2 kiválasztott kerületben, területi egységenként általában 500 fős lakossági lekérdezésre is sor került.

A következőkben előbb mind az öt, majd a továbbiakban, a magyar vonatkozásban sok szempontból kiütetett érdeklődésre számot tartó három város két-két kerületének néhány, figyelemre méltó hasonló, illetve eltérő vonásának bemutatására kerül sor.

Előljáróban érdemes arra felhívni a figyelmet, hogy noha az egyes városok kerületeinek kiválasztási szempontjai között szerepelt azok eltérő biztonsági szintje, mégis sok esetben az azonos városokon belüli kerületek között nagyobb volt a hasonlóság, mint a különböző városok általános szorongási, illetve közérzeti színvonaláé között.

Öt város félelmei és szorongásai

Az emberek közérzetét számos körülmény zavarhatja. Itt ismét el kell egymástól választani a tényeket és azok interiorizációját. A vélemények a megkérdezettek megélt élményeiről szólnak, amelyek mégiscsak elsődleges fontosságúak, ha nem csak ügynevezett objektív, külső szemlélőként akarunk az emberi környezetről véleményt alkotni.⁶ A következőkben ezeknek eredünk nyomába.

Elsőként az egyén által megélt *globális problémák* után tudakozódtunk, előre elkészített lista alapján. Erről ad képet a 4. számú táblázat.

Ezután arra kerestünk választ, hogy melyek azok a problémák, amelyek az emberek *városukban leginkább nyugtalanítják*. A felkinált menüből történő választás az egyes problémák fontossági súlyáról ad képet (5. számú táblázat).

Ezt követően a *kerületekben fellelhető kellemtelenségek* súlyát vizsgoltuk. A szubjektív megélt szintjéről a 6. számú táblázatból alkothatunk véleményt.

Néhány megjegyzés az egyes kerületek közötti eltérésekről:

A rassz közvilágítás: Hamburg egyik kerületében csaknem kétszer annyian jelzik igen nagy problémának, mint a másokban (15 vs. 26%).

Terobbant épületek: mind Budapesten, mind Krakkóban – a valóságos helyzettel adekvátan – a két kerület között nagy az eltérés. (Igen nagy probléma: Ferencvá-

⁶ Épp ezért az igazság egyik felét jelenté például a bűnözés alakulásáról, a közbiztonság vagy éppenséggel a lakossági jólét változásáról szóló információ. Ezek igazi jelentőséggel csak akkor bírnak, ha az érintett főszereplő ezt el is hiszi, megvitatható leszik, véleményük többé-kevésbé egybeneg a külső megfigyelőével.

4. számú táblázat
Városok és globális problémák

A városokat a globális problémák közül leginkább nyugtalanítja	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek* átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
tömeges munkanélküliség	4	3 (3,92)	2	1 (4,78)	5 (3,84)
környezetszennyezés	5 (3,62)	1 (4,37)	3	2	4
atomerőművek	5 (3,37)	4 (3,48)	1 (3,90)	3	2
iszlám és nyugati világ konfliktusa	2	4 (3,92)	3	1 (4,18)	5 (3,55)
járványos betegségek	3	2 (4,18)	4	1 (4,42)	5 (3,43)
háborúk	4	3 (4,04)	2	1 (4,51)	5 (3,91)
tűnépesedés	5 (3,20)	3 (3,42)	1 (3,75)	2	4
népvándorlás szegény országból					
gazdag országokba	5 (3,11)	1 (3,68)	2	3	4
nemzetközi bűnözés	5 (3,71)	3 (4,08)	2	1 (4,38)	4
terrorizmus	4	3 (4,25)	2	1 (4,51)	5 (3,93)

* 5 = nagyon nagy probléma; 1 = egyáltalán nem probléma

5. számú táblázat
Városok és városi problémák

A városokat a városi problémák közül leginkább nyugtalanítja	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
munkanélküliség	4	3 (3,89)	2	1 (4,71)	5 (3,62)
bűnözés	4	2 (4,35)	3	1 (4,50)	5 (3,24)
bűnelkövetés külföldiek sérelmére	3	4 (3,26)	2	1 (3,60)	5 (2,82)
korruptió	4	2 (4,19)	3	1 (4,40)	5 (2,70)
szegénység	4	2 (4,20)	3	1 (4,55)	5 (3,27)
utcai drogozás	3	4 (3,99)	2	1 (4,46)	5 (3,71)
biztonság hiánya buszon, vonalon	2	3 (3,13)	4	1 (4,42)	5 (2,43)
iskolai erőszak	3	4 (3,17)	2	1 (4,29)	5 (2,90)
elégtelen egészségügyi ellátás	3	1 (3,59)	4	2 (3,55)	5 (1,82)
bűnöző külföldiek	4	1 (3,80)	1 (3,80)	1 (3,80)	5 (3,26)
hűlőgónok		2 (3,42)	4	1 (4,27)	5 (2,27)

rosban 25, Budafok-Tétfényben 13%, Krakkó Kazimierz kerületében 38%, paneles lakótelepi részen 8%. A többi városban azonban ezt a súlyt még csak meg sem közelítették: 2–12% között volt azok aránya, akik igen súlyos problémaként jelezték.

Graffik: Amszterdam két kerülete között van nagy különbség. Igen súlyos problémaként éli meg az egyik kerület 5, a másik 16%-a, ez utóbbi ugyanolyan arányban, mint a ferencvárosiak. Jellemző a megítélés objektív és szubjektív szempontjai

6. számú táblázat
Városok és lakás problémák

A városokat a kerületi problémák közül leginkább nyugtalanítja	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakó	Bécs
a rossz közvilágítás	1 (2,64)	1 (2,64)	4	3	5 (2,19)
lerobbant épületek	2	3 (2,91)	4	1 (2,99)	5 (2,04)
graffiak	3	4 (2,85)	2	1 (3,31)	5 (2,20)
fiatalkori bandák	2	4 (2,80)	3	1 (3,95)	5 (2,67)
személ az utcán, parkokban	1 (3,84)	2 (3,75)	3 (3,58)	4 (3,44)	5 (2,59)
hajléktalanok, koldusok	1 (3,42)	2 (3,33)	5 (2,08)	3	4 (2,09)
nők molesztálása	1 (3,01)	3 (2,51)	4	2	5 (2,30)
ittasok az utcán	3	2 (2,91)	4	1 (3,73)	5 (2,39)
nem elegendő rendőr	3	2 (3,40)	4	1 (4,14)	5 (2,75)
keves szabad idő lehetőség	2	4 (2,81)	3	1 (3,73)	5 (2,62)
erőszt a családban	4	3 (2,65)	1 (2,83)	2	5 (2,44)
túl nagy zaj	1 (3,06)	3 (2,71)	4	2	5 (2,37)
vandalizmus	2	4 (2,98)	3	1 (3,76)	5 (2,75)
közterületi erőszt	2	3 (2,71)	4	1 (3,48)	5 (2,15)
gyerekmoleztálás	2	4 (2,39)	3	1 (2,83)	5 (2,10)
szociális segítség hiánya	2	3 (3,24)	4	1 (3,59)	5 (2,35)

közötti viszonyra, hogy a graffitivel jóformán nem is találkozó XXII. kerületi lakosok saját kerületükben nagyobb arányban (20%) találják ezt súlyos problémának, mint az összemocskolt falokkal „büszkélkedő” IX. kerületiek.

Fiatalok bandák: mind Amszterdam (63 vs. 51%), mind Budapest (38 vs. 26%), mind Hamburg (58 vs. 40%), mind Bécs (21 vs. 32%) két-két kerületének lakói között nagy eltérés van, ha az „igen nagy probléma” kategórián belüli megoszlást vizsgáljuk. Budafok-Tétényben (23 vs. 11%) és a bécsi Leopoldstadtban (25% vs. 7%) többen vannak azok, akik a fiatalok bandákkal semmiféle problémaként nem érzékelik, mint azok, akik ezt nagy súlyos problémaként jelentik meg.

Személ az utcán, parkokban: minden városban nagy az eltérés a kerületek között; elsősorban a belvárosi kerületekben jelentkezik nyomasztó gondként.

Hajléktalanok, koldusok: Hamburg és Bécs lakossága erre nem érzékeny, a többi városban a kerületek között jelentős az eltérés.

Nők molesztálása: Amszterdam és Krakó egy-egy kerülete kiünik nagyfokú érzékenységgel, Hamburg lakossága általában, Bécs külső kerülete pedig nagymértékben érzéketlen e problémára. Mind Budapest, mind Hamburg mindkét kerülete lakosságának mintegy egyharmada nem érzékeli ezt a kérdést problémaként, Bécs külső kerületében pedig minden második ember így vélekedik.

Ittasok az utcán: Krakkó számos szórakozóhellyel teletűzdelt belvárosi kerülete lakosainak fele tartja nagy problémának, szemben a bécsiek ilyen irányú 5-6%-ával. Az egyes kerületek között – a már említett Bécs kivételével – mindenülről nagy az eltérés, a belvárosi kerületek lakosai e hátrányokat sokkal inkább megérik.

Nem elegendő tendőr: az egységesen leginkább elégedett Hamburg kivételével a kerületek között a probléma súlyosságának megítélésében vannak eltérések.

Kevés szabad idő lehetőség: Bécs két kerülete között szignifikánsnak tekinthető az eltérés, egyébként a városokon belül a kerületek meglehetősen homogén képet mutatnak.

Erőszak a családban: Budapesti két kerülete tér el jelentős mértékben egymástól, ha azokat az értékeket vesszük egybe, amelyek azt mutatják, hogy ez egyáltalán nem probléma. A IX. kerületiek 18, a XXII. kerületiek 36%-a (egyébként valamennyi város kerületei közül a legmagasabb arányban) vélekedik így.

Túl nagy zaj: Bécs kivételével, amelyik – a többivel egybevetve – a megkérdezettek véleménye alapján a „csendes város” címet is elnyerhetné, valamennyi városban lényeges eltérés mutatkozik a kerületek között. Különösen érdekesen viselkedett az egyik holland kerület lakossága, mert ugyanabból a kerületből kerültek ki legtöbben azok, akik szerint a túlságosan nagy zaj igen nagy probléma, és azok is, akik szerint ez egyáltalán nem jelent problémát a kerületben.

Vandalizmus: Amszterdamban és Budapesten a kerületek között nagy a különbség, a többi város különböző kerületeinek megítélése nagyjából egységes.

Közterületi erőszak: Amszterdam kivételével a városokon belül a kerületek nagyjából egyforma súllyal ítélik meg a kérdést.

Gyerekmolesztálás: Amszterdam kivételével a városokon belül a kerületek nagyjából egyforma súllyal ítélik meg a kérdést.

Szociális segítség hiánya: Bécs kivételével a többi város kerületei között nem mutatkozott eltérés.

A biztonságérzet más minőségben jelenkezik nappal és éjjel (pontosabban: sötétedés után). Sokan vannak, akik a város bizonyos pontjain nappal nyugodtan közlekednek, éjszaka (sötétben) viszont elkerülik. Egyszer okkal, másszor ok nélkül. Mindkét magatartás a biztonságérzet minősített hiányát jelenti, hiszen mind a látékozódás, mind az adott hely nappali és éjszakai miliójének különbözősége szorongást válthat ki az emberek kisebb vagy nagyobb részéből.

Csaknem minden városban vannak negyedek, amelyek éjszakai közbiztonsága hírhedten rossz. Az is tény, hogy az úgynevezett jobb kerületeknek is vannak szorongáskeltő részei. Ezek különösen akkor problematikusak, ha az ember nem maga választja meg, hogy oda akar-e menni sötétedés után. Aki ilyen helyen lakik, annak nincs más választása. Vagy csak az, hogy *éjjel (sötétedés után) nem hagyja el lakását.*

Ebből a szempontból az egyes városok, városrészek nagyon eltérő képet mutattak. Amszterdamban (20, illetve 24%) és különösen Bécsben (13, illetve 16%) viszonylag kevesen vannak olyanok, akik soha, vagy csak ritkán hagyják el lakásukat. Hasonlóan alacsony az arány Hamburg egyik városnegyedében (24%), míg a másikban csaknem kétszer annyian nyilatkoztak így (43%). Krakkó egyik negyedében az ott lakóknak csaknem fele (45%), a másikban – hasonlóképp Budapest mindkét kerületéhez (37, illetve 36%) – a nyilatkozók több mint egyharmada (38%) soha, vagy csak ritkán hagyja el sötétedés után a lakását.

A sötétedés után lakásukat el nem hagyók túlnyomó többsége azt állította, hogy azért van sötétedés után lakásában, mert *szert otthon lenni*. Az egyes kerületek között azonban nagy az eltérés: 72 és 91% között váltakozik. A sötétedés utáni otthon maradás indokai a *sötétől való félelmet* legnagyobb arányban az amszterdamiak (38, illetve 40%), legkisebb arányban a budapestiek (19, illetve 18%), valamint az egyik krakkói külterületi lakótelep megkérdezettjei (14%) említették. De Bécs, Krakkó és Budapest lakói hasonlóan alacsony arányban választották ezt a lehetőséget (14 és 22%). A hamburgiak ennél valamivel nagyobb arányban (25, illetve 26%) jelezték indokként a félelmet. Sokat árul el az egyes városok és kerületek megkérdezett lakosságának életkoráról, ha azt vizsgáljuk: a sötétedés utáni otthon maradás indoka az, hogy az egyén fizikailag képtelen elhagyni lakását. Ennek és még néhány indoknak a vizsgálati mintán belüli megoszlását a 7. számú táblázatban lehet nyomon kísérni.

E témakörben utolsóként azt tudakoljuk: mennyiben tartja valószínűnek, hogy a lakókerületében az elkövetkező időben esetleg áldozattá válhat bizonyos, általunk megnevezett eseményeknek (8. számú táblázat).

7. számú táblázat
Az éjszakai lakás el nem hagyás indokai [%]

Indok	város – kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Boerplein	Zuidasat	IX.	XVI.	Wilhelmshurg	Swilthoop/ Bronnfeld	Grzegorzki/ Kazimierz	Nowy Blasnow	Leopoldstadt	Trans- damtlien
szert az épületen	57	22	12	11	26	36	37	24	39	11
le egyedül lenni	57	51	37	25	46	36	49	53	38	37
csúszd órából	47	32	24	29	32	24	28	31	23	31
meglátodák vagy kirabolják	59	57	41	32	57	45	63	64	36	42
lé. nagy várat kiéne véle	60	50	44	37	53	40	69	68	46	39

B. számú táblázat
Városok és lakóik szorongásait

Kódzárata annak, hogy	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
zaklatjók	3	5 (1,97)	2	1 (3,39)	4
leütk és megsérül	2	3 (1,94)	4	1 (2,87)	5 (1,84)
meglopják	3	4 (2,59)	2	1 (3,31)	5 (2,35)
megátamadják, kirabolják	2	4 (2,29)	3	1 (3,13)	5 (1,94)
szexuálisan molesztálják	4	5 (1,74)	3	1 (2,50)	2
megérőszakolják	4	5 (1,56)	3	1 (2,39)	2
közlekedési baleset áldozata lesz	4	3 (2,58)	2	1 (3,00)	5 (2,39)
kutya megharapja	5 (1,93)	3 (2,73)	2	1 (2,84)	4
betörnek a lakásába	4	2 (2,97)	3	1 (3,58)	5 (2,19)
kocsiját feltörik	3	1 (3,44)	2	n. a.	4 (2,61)

Ez a kérdés a fennvel kérdésben nem szerepelt, ezért csak 4 város összehasonlítására van lehetőség.

Ezúttal is hangsúlyozni kell, hogy a városokon belül az egyes kerületek között szám kérdés esetén jelentős az eltérés.

Öt város közérzete

Három témakörben juthatunk információkhoz a megkérdezett véleményének megismerése által:

- miként boldogul mindennapi életében?
- miként vélekedik azokról a szervezetelekről, intézményekről, amelyek mindennapi nyugalmát és boldogulását hivatalok szolgálni?
- milyen a kapcsolata közvetlen környezetével?

A *mindennapi nehézségek megoldása* nagyjából valamennyi vizsgált város lakójának azonos nagyságrendű problémát jelent. A városok kerületei közötti szórás is alacsony. A szubjektív megítélés alapján a legsikeresebbnek Bécs és Hamburg, a legkevésbé Amszterdam (és tőle alig lemaradva Budapest) polgárai érzik magukat.

A *világ jövőjéről alkotott kép* már városonként és az egyes városok különböző kerületei között is olykor jelentős eltéréseket mutat. A leginkább optimisták a budapestiek (az ötfokú skálán: 3,36) és nyomukban a bécsiek (3,30), a legpesszimistábbok a hamburgiak (2,85), közülük nem sokkal lemaradva a krakkóiak (2,97). Ez utóbbi városban különösen nagy eltérés van a vizsgált két kerület lakosságának

vöbe veletl bizalmi szintje között (szórás: 1,20), míg Hamburg (0,96) és az említettek közötti helyet foglaló Amszterdam (0,93) lakosai a különböző kerületekben nagyjából azonosan vélekednek saját lehetséges jövőjük jóra vagy rosszra fordulásáról. Budapesten a két kerület közötti igen nagy az eltérés: így fordulhat elő, hogy a magyar főváros bűnügyi szempontból fertőzöttebb és általában is elesettebb (IX.) kerületében a reményességi szint nagyjából azonos Amszterdaméval és Krakkóéval, míg a jobban szituált (XXII.) kerületben az optimisták aránya velekszik Bécs két kerületének lakosaiéval. Ugyanakkor az is jelzésértékű, hogy a reményvesztettek legkisebb aránya is Budapestre jellemző. E csoport Hamburg egyik és Krakkó mindkét vizsgált kerületében kétszeresen haladja meg a budapestiét. A világ jövőjét teljesen reménytelennek tartók aránya Budapesten, Amszterdamban és Bécsben 5-7, Hamburgban 9-12, Krakkóban 12-17%.

Ettől is eltérő azonban a *személyes vágyak és lehetőségek közötti összhangról kialakított nézet*. Legelőbb reménnyel a bécsiek tekintenek jövőjükre (3,72), a legkevesebbet a krakkóiak (3,13). Budapest (3,32) Hamburggal (3,50) és Amszterdammal (3,35) együtt a középmezőnyben foglal helyet. Az egyes kerületek közötti összhang Bécsben (szórás: 0,92) és Amszterdamban (0,94) a legnagyobb, Krakkóban (1,22) a legkisebb. A személyes sorsukkal szemben teljesen reményvesztettek aránya is Bécsben a legkisebb (2,3%), Budapest és Hamburg 1-1 kerületében eléri a 8%-ot, Krakkóban pedig a 13-14%-ot.

A *szabad idő eltöltése* a vizsgált városokban elértő képet mutat. Különbözik a feszültségoldás és információszerezés e fontos tereuma nemcsak városonként, hanem városrészenként is, olyannyira, hogy – nem ebben az egytellen dimenzióban – nagyobb lehet a hasonlóság két különböző város egy-egy városrésze között, mint egyazon város két kerülete között.

A *baráti társaság szerepe* országonként nagyon különböző, és semmiféle összefüggést nem mutat a vizsgált terület szociális helyzetével. A preferencia-sorrendben első helyen van Amszterdam és Bécs (a megkérdezettek 90-92%-a nyilatkozott úgy, hogy ez a szabadidő-eltöltés fontos vagy nagyon fontos formája), amit Hamburg és Krakkó követ (83-86% között), a sort Budapest zárja (Ferencvárosban a megkérdezettek 74, Budafok-Tétfényben 79%-a nyilatkozott az említett formában).

A *moziba járás* sehol nem tartozik a szabadidő-eltöltés legkedveltebb formái közé. Ebben a tekintetben azonban már nemcsak a városok, hanem azokon belül az egyes városrészek között is jelentős eltérés mutatkozik. Ezt meggyőzően mutatja a 9. számú táblázat.

Hasonlóképp nagy a szóródás mind a városok, mind az egyes városrészek között, ha azt vizsgáljuk: *jár-e a megkérdezett színházba, koncertre*. A „soha” választ adók legnagyobb arányban Hamburg és Krakkó munkásnegyedeiből kerülnek ki

9. számú táblázat
Városkerületek és szabadidő-eltöltések 1.

Jár ezekben?	város – kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Boerjes	Zuidboos	IX.	XIII.	Wilhelmsburg	Siedlhoop/ Bramfeld	Grzegorz/ Kazimierz	Nowy Blecznow	Leopoldstadt	Trans- danubien
1 (soha)	36	40	45	34	58	46	50	55	39	46
1 + 2	66	55	81	67	86	81	85	88	67	77
3 + 4	35	35	19	33	14	19	15	13	33	23
4 (nagyon gyakran)	9	10	4	5	5	2	2	2	15	6

(57, illetve 53%), de nem sokkal marad le mögöttük Krakkó másik kerülete (53%), továbbá mindkét amszterdami negyed (50, illetve 51%). Ebből a megközelítésből Bécs és Budapest „jobbik” kerülete szerepel a legjobban (35, illetve 37%).

Az *éltelremlátogatás gyakorisága* utalást jelent a szabadidő-eltöltési szokásokra is, de a vagyoni jólét megélésének egyik fokmérője. Aligha meglepő az is, hogy a legnagyobb gyakorisággal mindkét bécsi, valamint a „jobbik” hamburgi kerület lakói látogatják ezeket az intézményeket (67-73%). A sor másik végén Budapest és Krakkó, azoknak is szegényebb kerületei állnak (23-35%). Amszterdam (a már említett 67% mellett a másik kerület 43%) és Hamburg (39, illetve 52%) erősen megosztott, látványosan lüktözik vissza a jólét különböző lépcsőfokait.

A szabadidő-eltöltés bevett módja, ha az egyén *szociális tevékenységet folytat*. Legáltalában olyan országokban, ahol a munkamegosztás jellegéből és számos más tényező hatására (egészségi állapot nyugdíjaskorban, viruló NGO-k stb.) az embereknek marad erre fordítható szabad idejük. Ebből a szempontból a legkedvezőbb helyzetben Amszterdam van (a megkérdezettek 33, illetve 42%-a nyilatkozott úgy, hogy ilyen tevékenységet gyakran vagy nagyon gyakran végez), a legkedvezőtlenebben Krakkó mindkét kerülete (5, illetve 6%) és Ferencváros (8%) van. Mindazonáltal a tevékenységek vélhetően komoly hagyományokra is épülnek. Máskülönbön nemigen volna érthető, hogy az előbbi választ Bécs mindkét kerületében kevesebben (11-11%) adták, mint Budafok-Tétényben (13%), s Hamburg is messze van az élvonaltól (19, illetve 14%).

Az egyesületi, illetve a klubélet intenzitása sokban hasonló alapokon nyugszik, mint az előbb tárgyalt kérdéskör. További értékelés helyett álljon itt az erre vonatkozó eredményeket mutató 10. számú táblázat.

Figyelmet érdemel, hogy a *diszkóba járás* sokban hasonló „nemzeti” jellegzetességeket mutat, mint az előbb említett két szabadidő-eltöltési forma (11. számú táblázat).

10. számú táblázat

Város-kerületek és szabadidő-töltések 2.

Jár egyesületbe, klubba?	város – kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidooost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Sielshoop/ Bramfield	Grzegorzki/ Kazimierz	Nowy Blazanow	Leopoldstadt	Trans- danubien
1 (soha)	53	39	84	74	66	65	92	94	63	64
1 + 2	62	51	91	85	74	75	94	95	73	74
3 + 4	38	49	9	15	26	25	6	5	27	26
4 (gyakran)	20	27	5	6	19	17	3	2	17	17

11. számú táblázat

Város-kerületek és szabadidő-töltések 3.

Jár klubban?	város – kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidooost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Sielshoop/ Bramfield	Grzegorzki/ Kazimierz	Nowy Blazanow	Leopoldstadt	Trans- danubien
1 (soha)	55	62	84	77	86	73	79	81	74	72
1 + 2	72	74	94	88	93	89	91	91	84	85
3 + 4	29	26	6	12	7	11	9	9	16	15
4 (gyakran)	9	8	2	4	2	2	2	2	9	7

Az *aktív sportolás* kétségtelenül mind egészségmegőrző, mind közösségformáló erejénél fogva fontos része a szabadidő-tevékenységnek. A korábbi indokok miatt nem meglepő: Amszterdam és Bécs szerepel a lista élén, Budapest és Krakkó (ezen városoknak is az elesettebb kerületei) a sor végén. Budapest XXII., és Krakkó „jobb” kerülete közé csak Hamburg hátrányosabb helyzetben lévő kerülete ékelődik be.

Minden korosztály legkedveltebb szabadidő-eltöltési formája a séta és a kirándulás.⁷ Hamburgot kivéve, ahol ezt mindkét kerület megkérdozett lakosságának mintegy fele nagyon kedvelt időtöltési formának tekinti, a többi város kerületei között jelentős az eltérés. Azonban még a „gyengébben teljesítő” kerületek sem követik meg azt a negatív rekordot, amit csaknem egységesen a magyar főváros mindkét kerülete felmutat (33, illetve 27%).

⁷ Ez a kérdés a lengyel kérdőívben nem szerepelt, ezért csak 4 város összehasonlítására van lehetőség.

Összefoglalva a szabad idő eltöltésének jellemzői, az a nem túl biztató következtetés vonható le, hogy régiókban erre nem a közösségi élet különböző terünetumai a legjellemzőbbek. Az indokolás ugyan e felmérés által nem bizonyítható, azonban más vizsgálatokból eredeztethetően megalapozottan vélelmezhető: a magyar és a lengyel (s ill a sor folytatható volna) polgárok jelentős részének ezekre a szabadidő-eltöltési lehetőségekre részint ideje, részint megfelelő anyagi háttere, s igen gyakran az említettek egyike sem áll a kívánatos mértékben rendelkezésre.

A közérzet szempontjából fontos, hogy a lakosság bizhasson a kiszolgálására, érdekeinek védelmére létrehozott és általa finanszírozott intézményekben. Ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes intézményekbe vetett bizalom milyen fokon áll, a következő képet kapjuk (12. sz. táblázat).

12. számú táblázat
Városalokók bizalma az intézményekben

Bizalom	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
az egészségügyben	3	4 (3,22)	2	5 (3,13)	1 (4,13)
az egyházokban	5 (2,81)	4 (2,89)	3	1 (3,30)	2
a szociális intézményekben	5 (2,78)	3 (2,91)	4	2	1 (3,34)
az állam által létrehozott magánintézményekben	2	4 (2,96)	3	5 (2,80)	1 (3,63)
az ifjúsági jóléti intézményekben	3	4 (2,96)	5 (2,85)	2	1 (3,29)
a rendőrségben	5 (3,10)	4 (3,24)	1 (3,67)	3	2
a bíróságokban	3	4 (2,90)	2	5 (2,78)	1 (3,56)
az iskolarendszerben	4	3 (3,45)	5 (3,18)	2	1 (3,68)

Látható, hogy ebből a szempontból a legjobban a bécsiek, a legrosszabbul a magyarok érzik magukat. Valamennyi város polgárának van egy-egy olyan intézménye, amelyre úgy gondolja, hogy támaszkodhat. (Az ill nem jelzett, az egyes kerületek közötti olykor nagy szórásértékek azonban arra utalnak, hogy ez a megállapítás is olykor csak egyik vagy másik kerület lakosaira érihető.) A polgárok véleményét figyelembe véve a többségnél inkább bizalmak a hamburgiak a rendőrségükben és az egészségügyi szolgáltatójukban, az amszterdamiak az állam által létrehozott magánintézményeikben, a krakkóiak az egyházban, a szociális és az ifjúsági jóléti intézményekben. Az is látható azonban, hogy ezek a bizalmi értékek általában és egyenként is nagyon eltérőek. A bécsiek sokkal inkább biznak egészségi, mint egyéb intézményeikben. Az előbbihez képest náluk is a szociális

és az ifjúsági intézmények megítélése sokkal rosszabb. Ugyanez a másik végpon-
ton is jól észlelhető.

Budapest két kerületének lakossága összességében legtöbbször az iskolarend-
szeri, közvetlenül ezt követően a rendőrséget és az egészségügyet becsüli. Legke-
vésbé bízik az egyházakban és a szociális intézményekben. Nem nehéz észrevenni: ez a rangsorolás jelentősen eltér attól, amit a média köz-
vetítésével hangodó közvélemény-formálók gyakran elhitetni akarnak velünk. Csú-
pán egyetlen lépést teszünk akkor, ha ebből a következő következtetésre jutunk:
vélhetően mind a mindennapi, mind a bűnözéstől való lélelmeink és szorongásaink
mérséklésében azok az intézmények tehetnek a legtöbbet, amelyekben az embe-
rek megbíznak. Akkor is, ha ez a bizalom korántsem teljes körű és törelen.

A szabad idő eltöltéséről már volt szó. Arról még nem, hogy *miként érzik az em-
berek magukat közvetlen környezetükben.* A továbbiakban ebből a kérdéskörből
emelünk ki néhány jellemző adatot.

A megkérdezettek többsége *szívesen lakik jelenlegi lakóhelyén*, bár városron-
ként és városrészenként nem azonos mértékben. Leginkább Krakkó és Bécs lakói
kedvelik lakóhelyüket, legkevésbé a budapestiek. (Jellemző hogy a lakóhelyüket
egyáltalán nem kedvelők aránya a többi városban 2–8% között mozog, Budapest
két kerületében azonban egyaránt 24%.) Abban az esetben azonban, ha a feltett
kérdésnek a másik végpontját nézzük (nagyon szeret jelenlegi lakóhelyén lakni),
két városban is jelentős eltéréseket tapasztalunk. Így Amszterdamban 12, illetve
30%, Budapesten 27, illetve 40%. A lakóhelyüket nagyon kedvelők aránya vala-
mennyi vizsgált kerület közül Budafok-Tétényben mutatta a legmagasabb arányt.

A következő kérdés az előbbi válasz indokát kereste, és a *megkérdezett lakó-
kerületének atmoszférája* után érdeklődött.

Lakóhelyüket a krakkóiak szeretik a leginkább (3,96), őket követik a bécsiek
(3,86), majd a hamburgiak (3,77), az amszterdamiak (3,68), a sort a budapesti-
ek zárják (3,18). Ellenléiben a többi várossal (ahol ez az arány 2–8% közötti moz-
gott), a magyar főváros két kerületében az emberek 24-24%-a nyilatkozott úgy,
hogy kifejezetten utálja azt a kerületet, ahol lakik. Ugyanakkor a kerületüket kedve-
lő emberek arányát tekintve ez a specialitás már eltűnt: Budafok-Tétényben laknak
a vizsgálatba bevont kerületek közül legtöbbször (40%) olyanok, akik kifejezetten
szeretnek itt lakni. A budapesti kerületek lakossága tehát abban különbözik a töb-
bitől, hogy szélsőségesen polarizált.

Ezt követően az indokokat kerestük. A következő kérdésekre kapott rangsor so-
kat elárul ezekről (13. számú táblázat).

Egyetlen amszterdami kerület kivételével a megkérdezettek több mint 80%-a a kör-
nyékbeli lakosokat *barátságos embereknek* tartja, s ugyancsak egyetlen budapesti ke-

13. számú táblázat
Városoktól közérzete

Jellemző közérzet	A városok ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amszterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
családias atmoszféra	5 (3,74)	4 (3,96)	3	1 (4,20)	2
biztonság	4	2 (3,14)	5 (2,81)	3	1 (3,49)
biztonság érzete	3	4 (3,40)	2	5 (3,11)	1 (3,83)
csendes	4	1 (3,73)	3	5 (3,15)	2
barátságos	4	1 (3,82)	5 (3,13)	2	3

rület (XXII.) kivételével hasonló magas arányban tartják jónak a *helyi tömegközlekedést*. A *lakhatási költségek* megítéléséről azonban mind az egyes városok, mind azok kerületeinek lakossága nagyon eltérően vélekedett: leginkább Hamburg (70-85%) és Bécs egyik kerületében (87%) ítélték jónak a körülményeket, legrosszabb véleménnyel pedig Amszterdam egyik (43%), valamint Krakkó mindkét kerülete (55, illetve 57%) vélekedett. Budapest mindkét kerülete (69, illetve 67%) a középmezőnyben foglalt helyet. (Ugyancsak 67%-os arányban vélték megfelelőnek a lakhatási költséget Amszterdam és Bécs másik kerületében.) Az *üzletekkel való ellátottságról* Krakkó (mindkét kerületben 98-98%) és Budapest IX. kerületének lakosai (94%) nyilatkoztak leginkább pozitívan, Amszterdam (77, illetve 72%), de különösen Hamburg egyik kerületében (67%) az előbbieknél jóval kedvezőlenebb kép alakult ki. Az *esti szórakozóhelyek* hiányáról legkevésbé Krakkó egyik kerületében panaszkodtak (73%-os elégedettségi szint), míg a hamburgi megkérdezettek adtak legnagyobb arányban negatív véleményeket (16, illetve 20%-os elégedettségi szint). A kerületen belüli *sportolási lehetőségekkel* leginkább Hamburg (61, illetve 68%), valamint Bécs egyik kerülete (68%), legkevésbé Budapest XXII. kerülete (38%) és Amszterdam egyik kerülete (33%-os arány) volt elégedett.

A kerületen belüli biztonságérzet és a kerületen belül szolgáló *rendőrségbe vetett bizalom* nem feltétlenül mozog együtt. Leginkább Bécs egyik kerületében (87%), legkevésbé Amszterdam egyik kerületében (53%) biznak a helyi rendőrökben. Hamburgban (72, illetve 78%), Budafok-Tétény (76%), Krakkó történelmi városrészében (75%) és Bécs másik kerületében (75%) magas arányban biznak a rendőrségben. Ugyanez a bizalom közepesnek mondható Amszterdam (60%), Ferencváros (62%) és Krakkó lakótelepi városrészében (63%).

A *szomszédakkal való kapcsolat* Krakkóban, Hamburgban és Budapesten (77–85% között) inkább jellemző, Amszterdamban és Bécsben a kapcsolatokról beszámolók aránya alacsonyabb (66-69%). A *baráti kapcsolatokról* beszámolók körében egyik irányból kiemelkedik Krakkó (74-76%), másik irányból Bécs (43-45%), il-

letve Budapest (40-49%) és Hamburg egyik kerülete (45%). Az emberek többsége úgy véli: ha bajba kerül, *számíthat szomszédjára*. Azonban itt is városonként és kerületenként jelentős eltérések mutatkoznak. Ez látható a 14. számú táblázatban.

14. számú táblázat
Város-kerületek lakóinak bizalma a szomszédokban

Számíthat szomszédjára?	város – kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Kraibitz		Bécs	
	De Boortje	Zuidooit	IX.	XIII.	Wilhelmsburg	Steilroop/ Bramfeld	Grzegorzki/ Kazimierz	Niemy Brazanow	Leopoldsdorf	Trans- danubien
nem	30	23	37	20	18	27	20	18	48	36
igen	70	78	63	80	82	73	80	82	52	64

A közösségi kapcsolat megélt élménye a *környezet kellemesebbé tételéért* együttesen kifejtett erőfeszítések sora. Ebben legaktívabb Budafok-Tétény (77%), amit Hamburg egyik kerülete követ (60%-kal) és általában Budapest (Ferencváros: 51%, azonos arányban Amszterdam egyik kerületével), míg az ilyen tevékenységben részt vevők aránya Bécs egyik kerületében a 26, a másikban a 43%-ot, Amszterdam másik kerületében a 33%-ot éri el.

Öt város prevenciósi módszerei

A bűnmegelőzésnek számos lehetősége van, amelyeknek akár csak vázlatos bemutatása is meghaladná e tanulmány kereteit. Két fontos területét mértük fel: egyrészt a feltáró jellegű tevékenység aktivitásáról, másrészt az aktív megelőzés gyakorlatáról szerezünk információkat.

Elsőként azt vizsgáljuk: honnan kaphat leginkább az egyén segítséget ahhoz, hogy kellemetlen élményeit másokkal megosztva a további hasonló támadások ellen az eddiginél sikeresebben tudjon védekezni. Ez a *konfliktusok kibeszélése*. Az egyes társadalmak eltérő kultúrája számos esetben mutatkozott meg. Ami közös vonás: a család abszolút prioritása. A részletek a 15. számú táblázatban láthatók.

A *bűncselekmények aktív megelőzése* számos környezeti tényező hatására lehet sikeres. Az egyes városok, ezeken belül a kerületek ezeknek az – általunk menükénti felkinált – ötleteknek eltérő fontosságot tulajdonítottak. Erről a 16. számú táblázat ad eligazítást.

15. számú táblázat
Város-kerületek konfliktusbeszélési fórumai

legintézk...	város – kerület									
	Amsterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Boerjes	Zuidoost	IX.	XIII.	Wilhelmsburg	Shleshoop/ Bramfield	Grzegorzki/ Kazimierz	Nówy Blazonow	leopoldstadt	Trans- dambien
... a családjával	90	90	89	92	93	91	87	91	86	95
... a klubban	42	47	7	18	31	23	5	5	22	29
... a szomszédokkal	53	69	52	61	78	63	76	78	56	72
... a munkatársaival	85	82	57	62	88	80	73	73	52	57
... a barátjaival beszélget	94	90	81	82	87	93	85	87	93	94

16. számú táblázat
Városok prevenciósi ötletei

A legjobb módszer a kerületben	Preveneciósi ötletek fogadása az egyes városok részéről, a városok e szerinti ranghelye (és Budapest, valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Bécs
	jobb közvilágítás	2	1 (3,40)	5 (2,74)	3
térigyelek	2	3 (2,98)	5 (2,67)	1 (3,88)	4
lakosság együttműködése a helyi rendőrséggel	3	5 (3,20)	2	1 (4,09)	4
kevesebb állóhatalom hely	2	5 (3,05)	3	1 (3,95)	4
tiszább utcák, parkok	1 (3,99)	5 (2,96)	2	3	4
magánbiztonsági cégek	1 (3,39)	3 (2,84)	5 (2,59)	2	4
polgárőrség (járőröző polgárok)	1 (3,53)	3 (2,98)	5 (2,27)	2	4
több sport, szabad idő elfoglaltság	2	5 (3,16)	3	1 (4,41)	3
lakosság bevonása a kerületi ügyeibe	2	5 (2,91)	1 (3,90)	3	4
iskolai erőszak megelőzése	4	5 (3,10)	1 (4,49)	2	3
a szociálisan elesett csoportok jobb gondozása	2	5 (2,97)	3	1 (4,26)	4
erőszak szigorúbb büntetése	3	5 (2,84)	2	1 (4,62)	4
több rendőr az utcákon	2	5 (3,16)	4	1 (4,58)	3
több hatalom a rendőrségnek	2	5 (3,17)	3	1 (4,37)	4

Három város hat kerülete

Az eredetileg öt városra kiterjedő kvantitatív kutatás eredményeinek ismertetése ez alkalommal háromra korlátozódik. Ezek közül keleti-keleti a korábbi (Budapest–Bécs), illetve a legutóbbi (Budapest–Krakkó) történelem számos ponton kötött össze.

A prezentáció érinti a kriminális viklimizáció témakörét, benne a tényleges áldozattá válás nagyságát és az áldozattá válástól való félelem nagyságát és minőségét. Ezt a megkérdezettek környezetükről alkotott véleményének összehasonlítható értékelése követi, végül a jövő kilátásairól alkotott vélemények összegzésére kerül sor.

Félelem, szorongás

A három város közül kettőt-kettőt a történelem különböző szakaszában számos olyan kapcsolat fűzött össze, amelynek kulturális kihatásai mindmáig nem múltak el. Budapest és Bécs évszázadokon keresztül egy birodalom részei voltak, Budapest és Krakkó – túl a több évszázad előtti közös államiságon – a második világháború után csaknem fél évszázadon keresztül tartozott egy politikai tömbhöz. A kulturális és politikai gyökerek és determinánsok számos áttételen keresztül napjainkban is hatást gyakorolnak a „hétköznapi” viselkedésre, és befolyásolják az ember beállítódását a környezetéhez. Az aktuális milióból érkező hatások megélése és megítélése, a lehetséges és célszerű válasz-viselkedések repertoárja nagyrészt attól függ, ahogyan valamely jelenséghez viszonyulunk, amilyen válaszlehetőségek között van módunk választani. Különböző társadalmakban – nagyrészt a hagyományok erejénél fogva – ugyanarra a jelenségre más-más válaszreakciók lehetségesek.

A negatív élmények (mint például bűnözés) nem csak a statisztikai számokban kifejeződő mennyiségükben és minőségükben hatnak ránk. Az élmények megélése attól is függ, hogy milyen a viszonyunk környezetünkhöz. A szokatlanság, az ismeretlentől való félelem éppúgy növelheti az ember szorongását, mint ahogy csökkentheti ezt az érzést az a meggyőződés, hogy számíthat a közvellen és a távolabbi környezet segítségére.

Kiindulási alap a felmérésnek az a megállapítása, hogy a három város megkérdezett lakosságának közvellenül megélt (direkt) és közvellen környezete által megélt (indirekt) viklimizációs terhelése közel azonos. Tény, hogy a városoknak csupán két-két markánsan különböző (összesen hat) kerületének elemzésére került sor, s tény az is, hogy az egyes városokban a megkérdezettek, illetve környezetük által megélt viklimizációs megterhelés súlypontjai eltérőek. Ezek a kerületek és városok közötti különbségek a végső összegzéskor azonban kiegyenlítődtek.

Mindezek ismeretében azt feltételezhetnénk, hogy a szűkebb és a tágabb környezetben, továbbá a nagyvilágban jelenkező, szorongást előidéző tényezőkről is hasonlóan vélekednek a hat kerületből, illetve a három városból megkérdezett lakosok. Az eddigi adatfeldolgozások ezt a hipotézist egyértelműen cáfolják. Ebből

pedig az következik, hogy más-más okok idézik elő ezeket a félelmeket és szorongásokat. Ha pedig ez így van, akkor a bűnözés elleni fellépés, méginkább a bűnözéstől való félelem csökkentése a városi, egyazon városon belül pedig a kerületi sajátosságokhoz igazodó eszközök és módszerek alkalmazásával lehet eredményes. A kutatás egyik fejleménye az *uniformizált prevenció alkalmazhatóságáról eddig vallott felfogás újragondolása* lesz.

A három város polgárai a direkt vagy az indirekt viktimizációt eltérően élték meg és dolgozták fel magukban. Ez, a sérelem okozását követően, a *bűnözéstől való félelem szintjének eltérő változásában* volt mérhető: Bécsben akár a közvelenül, akár a közvelel áldozattá válás után, a korábbinál nagyobb félelemben élők aránya szignifikánsan kisebb volt, mint Budapesten és Krakkóban.

Budapesti és Bécs lakossága, a Krakkóban élőkhez képest, sokkal kevésbé fél attól, hogy *közvelen lakókörnyezete közterületein* fizikai támadásnak eshet áldozatul.

A *bűncselekményeknek nem minősülő*, azonban sok városlakó biztonságérzetét, nyugalalmát és jó izlését kedvezőtlenül befolyásoló deviáns *jelenségeket* (mint hiányos közvilágítás, romos épületek, graffitik, szemét, csavargó fiatalok, koldusok, zaj, vandalizmus stb.) legkevésbé Krakkó tolerálja, amelyet Budapest követ. Az előzőekhez képest e megnyilvánulásokat Bécs lakosai sokkal inkább elviselik.

A város egészségében *jelentkező kellemellenségek* (akár olyan szociális gyökerű problémák, mint például munkanélküliség, szegénység, utcai kábítószerelés, környezetszennyezés, akár olyan kriminális problémák, mint például a bűnözés, a korrupció, a külföldiek elleni bűnelkövetés, a külföldiek által elkövetett bűncselekmények) megítéléséről kapott információk azt mutatják, hogy az említett jelenségek a legnagyobb problémát a krakkóiaknak, majd ezt követően a budapestieknek okozzák. E két várostól messze lemarad Bécs polgárainak érzékenysége.

Ezen ismeretek birtokában nem meglepő, hogy a *globális félelmek* (ilyenek például a világméretű környezetszennyezés, a nukleáris erőművek lehetséges hatásai, a lömeges munkanélküliség, a nyugati és az iszlám világ ellentéte, a nemzetközi bűnözés vagy a terrorizmus jövőre gyakorolt hatásai) is leginkább Krakkó lakosai körében a legelterjedtebbek. Bár a globális félelmek méreteit tekintve Krakkó egésze még a korábbiaknál is nagyobb távolságra került Budapest két kerületének átlagértékétől, azonban ezáltal a magyar város két kerülete is nagymértékben eltérő véleményt formál. A bűnözéstől lényegesen kevésbé fertőzött budai kerület a leginkább szorongó Krakkóhoz közelít, míg az évtizedek óta magasabb bűnözéssel együtt élni kénytelen pesti kerület szorongási szintje a legalacsonyabb értéket jelentő Bécs mindkét kerületét alulmúlta.

Közérzet

A jó vagy a rossz *közérzet* lényegesen befolyásolni képes számos tényező (ilyenek például a bizonytalanságérzés, a zajos, koszos környezet, az elégtelen nyugdíj, az elérhetetlen rendőrség, a szomszédokkal való kapcsolattartás rossz minősége stb.) vizsgálata szerint bár ezek egyenkénti fontossága városonként, sőt kerületenként is eltérő, végső soron a három területi egység összességében mégis nagyjából azonos képet mutat.

Az előbbi kérdésnek tulajdonképpen egyik alkérdéseként is lehet tekinteni a *szabadidő-felhasználás* módját. Bécshez képest a másik két város polgárai sokkal kevésbé veszik igénybe a testi és lelki egyensúly, a jó közérzet megőrzéséhez fontos lehetőségeket (moziba, színházba, egyéb szórakozóhelyekre, éttermekbe járás, sportolás, kirándulás). Az okok részben jól ismertek: Bécshez képest Budapest és Krakkó lakosságának lényegesen nagyobb része fordítja szabad idejét (munkaidőn kívüli idejét) is munkavégzésre. Ehhez társul az életszínvonal lényeges különbsége egyrészt Bécs, másrészt Budapest és Krakkó között, ami miatt az utóbbi két város polgárainak többsége bizonyos szabadidő-tevékenységeket ma még nem a realitások, hanem a vágyak körébe sorol.

Három város prevenció módszerei

Eltér a három város megkérdezett lakossága abból a szempontból, hogy *kikkel beszél meg problémáit*, továbbá, hogy mennyire használja ki a közösségi eszmece-re lehetőségeit. Krakkóban tesznek leginkább kísérletet ilyen kommunikációra, Budapesti és Bécs ebből a szempontból közel azonos arányban, de kisebb aktivitást mutat. Mindhárom helyen leginkább a család az a közeg, amelyik alkalmasnak mutatkozik ilyen véleményserésekre. Ezt követi mindhárom városban a baráti kör, majd a szomszédság. Krakkóban nagy szerephez jut a munkahely, míg Bécsben, ahol a munkahely a másik két városhoz képest alárendelt szerephez jut, előtérbe kerül a pub-beli (kocsmai?) ismeretségi kör.

A hatékony bűnmegelőzés szempontjából nem közömbös, hogy a városlakók *mennyire bíznak* azokban, akik életük, egészségük biztosításában jelentős szerepet játszanak, vagy legalábbis ilyen funkciót kellene hogy betöltsenek. A rendelkezésre álló adatok szerint Budapest és Krakkó egyfelől, Bécs másfelől teljesen eltérő képet mutat. Az egyházat kivéve (Krakkóban) valamennyi, a vizsgálalba bevont intézmény úgynevezett bizalmi indexe a két közép-kelet-európai országban szignifikánsan alacsonyabb, mint Bécsben. Egyrésztől Bécs, másrészt Budapest és Krak-

kó lakosainak véleményei leginkább az egészségügyi és a szociális hálózatról, az állam által alapított, de magánkézben működő intézményekről térnek el. Budapest és Krakkó lakossága – Bécshez képest – sokkal kevésbé bízik az igazságügyi szervezetben is. Egyes esetekben az említett intézmények iránti bizalmat kinyilvánító bécsi megkérdezettek aránya több mint kétszeresen haladja meg akár a budapesti, akár a krakkói polgárok bizalmának arányát.

A *bűnmegelőzés* lehetőségeinek kiaknázásában a közeli és távolabbi környezetével legelégedetlenebb Krakkó a legaktívabb. A másik pólust Bécs jelenti, mert a megkérdezett lakókat ebben a városban érdekli legkevésbé a kriminálprevenció. A bűnmegelőzési lehetőségekről Krakkó vallja a leginkább konzervatív nézeteket. Itt a legmagasabb a szigorúbb büntetést, a több hatalommal felruházott több rendőrt követelők, továbbá a videomonitorokban és a magánbiztonsági cégek bűnmegelőzési tevékenységében bízó aránya. A krakkóiak a másik két város polgárainál tájékozottabbak, mert az ő körükben a legnagyobb azok aránya is, akik az iskolai erőszak, a jobb szociális ellátás vagy a fiataloknak szánt több és jobb szabadidő-kihasználási tarrják fontosnak.

Összegezés helyett ezúttal csak néhány következtetés levonására van lehetőség. Ezek a következők:

- 1) A különböző városoknak a vizsgálatba bevont kerületeiben, a megkérdezett személyeket ért közvetlen vagy a közvetlen környezetüket ért közvetett bűncselekményi terhelés közel azonos.
- 2) Ennek ellenére a három különböző városban az emberek többsége eltérően reagál mind a bűncselekményekre, mind a környezetükben jelentkező kedvezőtlen jelenségekre. Ebben vélhetően a kulturálisan determinált – időben közeli és távolabbi – hagyományok jelentős szerepet játszanak.
- 3) Bécs megkérdezett lakóinak többsége a tradicionális értékekben bekövetkező változásokat éppúgy, mint a deviancia legkülönbözőbb formáit nagyobb távolságtartással és nagyobb belenyugvással fogadja el, mint az e jelenségekkel főként csak az utóbbi évtizedben szembesülni kényszerülő Budapest, s különösen Krakkó lakói. Feltételezhető, hogy ehhez a különbséghez nagyban hozzájárul a hivatalos intézményekbe vetett nagyobb (Bécs) vagy csekélyebb (Budapest, Krakkó) bizalom. A bizalomhiánynak – Budapest és Krakkó esetében – a másfél évtizede lezajlott rendszerváltáson átívelő, mind a múltból eredeztethető, mind a jelen valóságából származó tapasztalati okai vannak.
- 4) A nehezen megélt gyors változásokat és az államparátussal szembeni nagyfokú bizalomhiányt Krakkó két kerületének megkérdezettjei a bűnmegelőzés érdekében tanúsított aktivitással ellentételezik. Ugyanez a mentalitás azonban a köztisztviselőkkel szemben a Krakkóhoz hasonlóan nagy fenntartásokkal élő

budapestiekre nem jellemző. A magyar főváros kerületeinek lakói nehezen veszik tudomásul a környezetükben bekövetkezett változásokat. Nem csak a közintézményekbe vetett bizalom alacsony, de kezdeményezőkézségük is a kedvezőtlen jelenségek megelőzése érdekében. Hasonlóan alacsony a kezdeményezőkézség Bécsben, ahol azonban – az előbbi két város lakóival ellentétben – a lakosság nagy része úgy érezheti, hogy a közintézmények megvédik a környezet kellemetlenségeivel szemben.